

Pellényi Gábor: Adóelkerülés, infláció és monetáris politika

Egy, az elmúlt hetekben megjelent elemzés szerint a több termékkört érintő áfacsalás nélkül akár lényegesen magasabb is lehetett volna a tavalyi évi infláció, aminek figyelembevétele akár a monetáris politika vitelét is befolyásolhatta volna. Cikkünk néhány helyen kiegészíti a számításokat. Eredményeink árnyaltabb képet adnak az áfaelkerülés inflációs hatásáról. Néhány korábbi évben valóban jelentős lehetett az áfacsalás inflációt torzító hatása. Ám a rendelkezésünkre álló (korlátozott) információk alapján az elmúlt 1-2 évben e torzítás jelentősen csökkenhetett.

A feketegazdaság megnehezíti a gazdasági folyamatok mérését. A gazdasági mutatók széles körét torzítják az eltírt gazdasági folyamatok. Például a törvénybe ütköző, vagy az illegalitást súroló tevékenységek nehezítik a GDP mérését, a feketén fizetett bérek torzítják a bérstatisztikákat, és amint a Portfolio.hu február 6-ai [cikke](#) (Az áfacsalás húzza le az inflációt?) rámutatott, az áfacsalás miatt a megfigyelt fogyasztóiár-index alulbecsülheti az inflációs alapfolyamatokat. Ha a vállalkozók az áruk egy része után elcsalják áfát, és a „költségmegtakarítást” a fogyasztói árak csökkentésére fordítják, akkor az árszint alacsonyabb lehet, mint egy adócsalás nélküli világban. Ha az adócsalás mértéke évről évre növekszik, akkor az árak növekedési ütemét (az inflációt) is alulbecsüljük. Ez a torzítás akár a monetáris politika vitelét is befolyásolhatja.

A Portfolio.hu becslése szerint az áfacsalás számottevően befolyásolhatta az elmúlt évek inflációs folyamatait. A becslés az Európai Bizottság által megrendelt [elemzésből](#) indult ki, amely szerint az EU csatlakozás óta 10 év alatt összesen 500 milliárd forinttal nőtt az elkerült áfa összege Magyarországon. Ezt az évi 50 milliárd forint növekményt a kiskereskedelmi forgalom értékére (kb. 8250 milliárd forint) vetítve átlag 0,6 százalékpontos inflációnövelő hatást kapunk, melyet a fogyasztóiár-statisztika nem ragad meg.

Mielőtt rátérnénk a számítások részleteire, érdemes megjegyezni, hogy az áfacsaláson túl egyéb tényezők is torzíthatják az inflációt. Például felfelé torzíthatja a mért fogyasztóiár-indexet, hogy a mérése során megfigyelt termékosár összetétele két évvel korábbi fogyasztási szerkezeten alapul. Ám a fogyasztók a gyorsabban dráguló termékeket időközben olcsóbbakkal helyettesíthették. E torzítások ellenére – sőt, talán éppen azért, mert jól ismerjük természetüket és nagyságrendjüket – a fogyasztóiár-index a legjobb minőségű statisztikák közé tartozik. Ennek fényében különösen hasznos a Portfolio.hu úttörő kezdeményezése az áfacsalás hatásának számszerűsítésére.

Három apró, de fontos feltevés

Amint a Portfolio.hu cikke is hangsúlyozza, a becslés számos bizonytalanságot tartalmaz, és inkább az elméleti maximumot jeleníti meg. A következőkben három olyan kiegészítést fűznénk a számításokhoz, melyek árnyalják az eredményeket.

1. Az inflációs hatás felülbecsléséhez vezet, hogy a Portfolio.hu által választott vetítési alap (a kiskereskedelmi forgalom értéke) lényegesen kisebb az infláció mérésekor használt termékosárnál. A fogyasztói árindex a rezidens háztartások magyarországi, vásárolt fogyasztásának áralakulását mutatja. A kiskereskedelmi forgalom ugyan magában foglalja a vállalkozások vásárlásait is, ám nem veszi figyelembe a háztartások által igénybe vett szolgáltatásokat (pl. fodrász, étterem) illetve a rezsikiadásokat. Az infláció számítá-

sakor használt vetítési alap közel másfélszerese a Portfolio.hu által használt összegnek. Így az inflációs rátára gyakorolt hatás már akkor is kisebb a cikkben közölnél, ha minden egyéb feltevést változatlanul hagyunk.

2. A hatások felülbecsléséhez vezethet az is, hogy a cikk az adóelkerülés teljes 2004-2013 közti növekményét a lakossági fogyasztáshoz kötődő adócsaláshoz köti. Ám az adóelkerülés nem csak csalásból származhat, hanem többek közt legális adóoptimalizálás, vagy vállalatok fizetéseképtelensége is okozhatja. Továbbá a háztartások fogyasztása csupán az áfabefizetések kétharmadát adja: a maradékot az állami fogyasztás és beruházás, valamint a vállalkozások által nem visszaigényelhető áfa adja (elég csak az alanyi áfamentes egyéni vállalkozókra gondolni). Így áfacsalás sem csak a fogyasztói árindex által lefedett termékkörben jelentkezik. Jelentős tételnek számítanak például a fiktív visszaigénylések, amely nem kötődnek a fogyasztáshoz. A Portfolio.hu feltevéseinél maradva: ha a korrekt vetítési alapot használjuk, és az áfafizetés szerkezetéhez hasonlóan a csalások kétharmadát soroljuk a háztartások által vásárolt fogyasztáshoz, akkor a 0,6 százalékpontos inflációs hatás legfeljebb 0,2-0,3 százalékponttal olvad. Ha ebből képzeletben levonjuk az egyébként ismeretlen mértékű „jóhiszemű” adóelkerülést, az inflációt torzító hatás akár elhanyagolhatóvá zsugorodhat.

3. Végül az áfaelkerülés mértéke nem egyenletesen nőtt 2004 óta. Sőt, 2013-ban akár már csökkenhetett is az áfahiány. Az Európai Bizottság adatai alapján először az EU csatlakozás hozott nagyobb megugrást. Ezt döntően az magyarázhatja, hogy az „utaztatásos” áfacsalás lényegesen egyszerűbbé vált az EU-n belül. Ezután nyugodtabb időszak következett, majd a válság éveiben nőtt jelentősen az adóelkerülés. Ez nem meglepő. Nemzetközi tapasztalatok szerint az adókulcsok növelése, valamint a makrogazdasági helyzet romlása az áfaelkerülés növekedésével jár együtt (e kapcsolatot a Bizottság elemzése is kimutatja), ami Magyarországon is releváns lehetett. Ám a tavalyi gazdasági folyamatok már az adóelkerülés stabilizálódása irányába mutattak: az áfa mértéke nem nőtt tovább, a gazdaság pedig ismét növekedési pályára állt. Ehhez adódhatott hozzá az áfacsalás felszámolására vonatkozó kormányzati törekvések hatása, amely az MNB decemberi [inflációs jelentése](#) alapján már a tavalyi bevételi számokon is érződhetett. A bizottsági módszertannál egyszerűbben előálló indikátorok is arra utalnak, hogy 2012-13-ban már csökkent az áfaelkerülés (bővebben lásd a keretes írást). Ebben az esetben viszont az adócsalás már nem lefelé, hanem akár felfelé is torzíthatta a tavalyi inflációt!

Mit mutatnak az áfaelkerülés különböző mutatói az elmúlt évek folyamatairól?

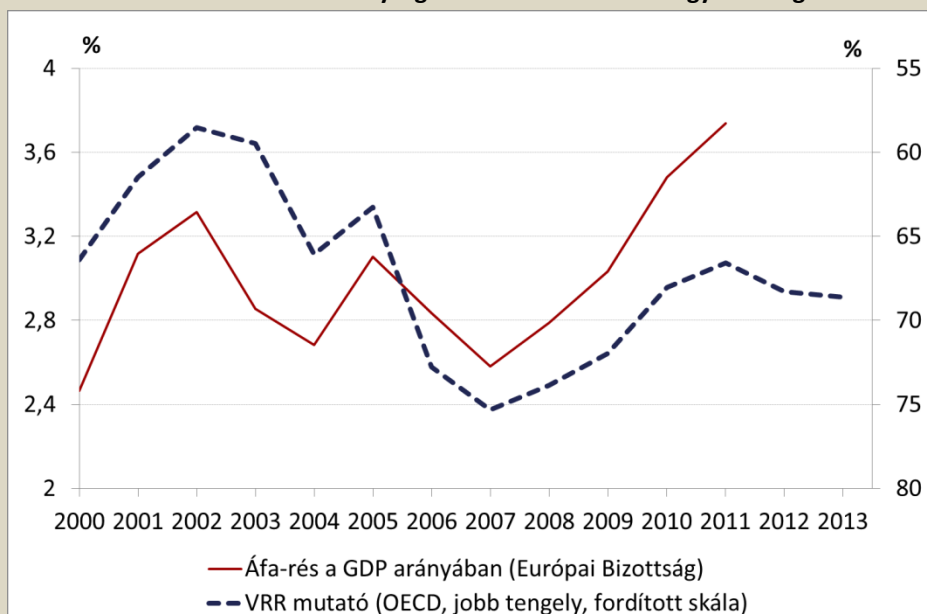
Az áfaelkerülés méréséhez először arról kell képet alkotnunk, hogy az aktuális adórendszer elvileg mekkora áfabevételt tenne lehetővé. Az Európai Bizottság tanulmánya a végső felhasználás lehető legrészletesebb termékbontásából indul ki. A különböző termékek eltérő áfa kulcs alá esnek, melyeket így pontosabban vehetnek figyelembe. Emellett a módszer korrigálja az elméletileg várt bevételt azon vállalkozások anyagköltségeivel illetve beruházásaival, amelyek nem igényelhetik vissza áfát. Az áfa-rés (*VAT gap*) a tényleges áfafizetés és az elméleti adókötelezettség különbsége. A megközelítés fő előnye a pontosság, ugyanakkor hátránya a bonyolultság, a számítások mögött rejlő sok feltevés, és a felhasznált adatok publikációs késése. A Bizottság 2013 nyári elemzése például csak 2011-ig tartalmaz becsléseket.

Léteznek egyszerűbb módszerek is, melyek ugyan kevésbé pontosak, de kevesebb információból, gyorsabban is előállíthatók. Az OECD által használt VRR (*VAT Revenue Ratio*) mutatóban az elméleti adóalap egyszerűen a lakossági fogyasztás és az általános áfa kulcs szorzata. Első ránézésre is nyilvánvaló hiányosság, hogy e mutató figyelmen kívül hagyja például a kedvezményes kulcs alá eső termékeket. Ám az indikátor nagy előnye, hogy már 2013-ra is kiszámítható.

A kétféle mutató szintjében megfigyelhetők eltérések, de figyelemreméltó módon 2000 óta minden év-

ben egy irányba mozdultak el. Ezért a VRR mutató 2012-2013-as mérséklődése alapján jó esély mutatkozik arra, hogy a GDP arányos áfa-rés is csökkenhetett a közelmúltban.

Az áfabeszedés hatékonyságának mutatószámai Magyarországon

Megjegyzés: a 2012-2013. évi áfabevételek forrása az NGM [tájékoztatója](#) az államháztartás központi alrendszerének 2013. évi előzetes helyzetéről.

Hogyan viszonyuljon a monetáris politika az áfacsaláshoz?

Az elméletileg optimális reakció nem nyilvánvaló. Az áfacsalás egyfajta elfojtott inflációnak tekinthető, amely az adócsalás felszámolásának pillanatában tör felszínre. De nem tudhatjuk előre, hogy ez az inflációs sokk milyen erővel és milyen gyors lefutással jelentkezik (ha egyáltalán). Sőt, még ha a jegybank tökéletesen informált lenne a várt inflációs sokkról, akkor is bízhatna abban, hogy (a normál áfaemeléshez hasonló) egyszeri árszintnövekedésről van szó. Paradox módon éppen az áfacsalás miatt nyomott infláció járulhat hozzá az inflációs várakozások horgonyzásához, ami megakadályozhatja a másodkörös inflációs hatások kialakulását (az áfaemelésre adott optimális monetáris politikai reakcióról korábban részletesebben [írtak](#) az MNB szakértői). Így a jegybank még akkor sem feltétlenül követ el hibát, ha figyelmen kívül hagyja az áfacsalást.

Praktikus problémát jelent továbbá, hogy valós időben lehetetlen megbízható képet kapni az áfacsalás mértékéről. Az inflációs folyamatok értékelését és előrejelzését e szempont nélkül is számos bizonytalanság terheli (pl. olajár várható alakulása, a kibocsátási rés nagysága). Az áfacsalás figyelembevétele valószínűleg több zajt vinne az előrejelzésekbe, mint amennyivel javíthatná az előrejelzési pontosságot. Így az áfacsalást a napi elemzői gyakorlatban ugyanúgy kénytelenek vagyunk figyelmen kívül hagyni, mint az infláció más, ismert statisztikai torzításait.

Összességében a Portfolio.hu cikke releváns problémát vet fel, és jól érzékelteti, hol húzódnak a megismerésünk határai. Ám megítélésünk szerint az inflációs folyamatok értékelését, és a monetáris politika vitelét aktuálisan nem befolyásolja érdemben az áfaelkerülés jelensége.

Megjelent a [Portfolio.hu](#) oldalon 2014. április 16-án.